

III. évfolyam
2. szám
2014

AXIS

Vallástörténeti folyóirat
Journal for the Study of Religion

Esztári Réka
Fröhlich Ida
Karasszon István
Kocsis Imre
Koltai Kornélia
Parlagi Gáspár
Vér Ádám
Xeravits Géza
Zsengellér József

DÁNIEL
KÖNYVE

AXIS

Vallástörténeti folyóirat
Journal of Religious History

III. évfolyam
2. szám
2014

DÁNIEL KÖNYVE
a Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
Bibliatudomány Tanszék
szimpóziumának előadásai

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

Piliscsaba – Budapest
2017

AXIS

Vallástörténeti folyóirat *Journal of Religious History*

Megjelenik félévente

Főszerkesztő:
FRÖHLICH IDA

Szerkesztők:
BÁCSKAY ANDRÁS
DOBOS KÁROLY
KALLA GÁBOR
KISDI BARBARA

A kötet szerkesztésében közreműködött:

VÉR ÁDÁM
XERAVITS GÉZA

Olvasószerkesztő:
ESZTÁRI RÉKA

A folyóirat a <http://vallastortenet.hu> oldalon,
a szerkesztőség az axis@btk.ppke.hu címen érhető el.

A honlap szerkesztője:
Bartus Dávid

Grafikai tervezés és tördelés:
Vácsi Gábor

ISSN 2064–7972

Kiadja a PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Történelemtudományi Doktori Iskola
1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.

A kötet a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0014, 'TEHETSÉGTÁMOGATÁS
A PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM KILENC TUDOMÁNYÁGÁBAN'
című projekt támogatásával valósult meg.

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

ÚJ SZÉCHENYI TERV

Tartalom

XERAVITS GÉZA	7
<hr/>	
Előszó.	

Tanulmányok

ESZTÁRI RÉKA – VÉR ÁDÁM	9
<hr/>	
Írás a falon. Dániel 5:25 a mezopotámiai ómenirodalom tükrében.	
KOLTAI KORNÉLIA	29
<hr/>	
A kétnyelvűség szerepe Dániel könyvében.	
ZSENGELLÉR JÓZSEF	39
<hr/>	
Zsidó irányzatok Dániel könyvének hátterében?	
KARASSZON ISTVÁN	49
<hr/>	
A hellénista vallásreform.	
KOCSIS IMRE	59
<hr/>	
Dániel könyve az Újszövetségben.	
XERAVITS GÉZA	71
<hr/>	
Dániel alakja és az ókori zsinagóga.	
PARLAGI GÁSPÁR	85
<hr/>	
Dániel jövendölései a patrisztikus irodalomban. Krisztológiai értelmezések Dániel könyvének szövegheleire.	

Text libris

FRÖHLICH IDA	99
<hr/>	
Dániel könyvéről – Egy új kommentár kapcsán.	

Előszó

Dániel könyve a Héber Biblia legkésőbbi műve. Ennek ellenére azt mondhatjuk, egyike a zsidóság és a kereszténység későbbi gondolkodását leginkább meghatározó ószövetségi iratoknak. Az Újszövetségre és a születő kereszténység teológiájára gyakorolt hatása felbecsülhetetlen; történelemszemlélete, apokaliptikus látomásai a mű keletkezésétől fogva szinte mindmáig meghatározzák egyes csoportok eschatologikus elképzeléseinek megfogalmazását. A könyv népszerűsége nyilván nem pusztán apokaliptikus nyelvezete többértelmű mi-voltának köszönhető. A mód, ahogy klasszikus ószövetségi hagyományokat egyesít és újradefiniál, szerzőinek rendkívüli kreativitásáról tanúskodik; alapvető témái pedig mindenkor olvasóját megszólítják, amint ezt szépen példázzák azok a kommentárok is, amelyeket az egyházatyák és a zsidóság fontos szellemi tekintélyei szenteltek a műnek.¹

Dániel könyvének népszerűsége a biblikus kutatásban is jól nyomon követhető. Egy 1993-ban megjelentetett átfogó bibliográfia majd' 550 oldalon gyűjti össze a könyvvel foglalkozó szaktanulmányokat.² Az elmúlt évtizedekben a szerzők nem pusztán Dániel könyvének a Héber Bibliában megőrzött változata iránt mutattak érdeklődést, hanem — különösképpen az egyre nagyobb számban rendelkezésünkre álló ókori kéziratok alapján — a mű szövegének előtörténetére, és korai változatainak jellegzetességeire is kiemelt figyelmet fordítottak.³ Jelentős kommentárok láttak napvilágot,⁴ több gyűjteményes kötet igyekezett naprakész áttekintést nyújtani a könyv kutatásának állásáról;⁵ és Dániel könyvének hatástörténete szintén a kutatók érdeklődésének homlokterébe került.⁶

Az Axis vallástörténeti folyóirat jelen számának szerzői ebbe a rendkívül élénk szakmai diskusszióba szeretnének betekintést nyújtani tanulmányaikkal. Az írások alapjául egy 2014. novemberében szervezett szimpózium előadásai szolgálnak, szerzőink az előadásokat

¹ Lásd pl. ALOBAIDI, Joseph, *The Book of Daniel: The Commentary of R. Saadia Gaon. Edition and Translation*. Frankfurt: Lang, 2006; HILL, Robert C., *Theodoret of Cyrus: Commentary on Daniel*. Atlanta: SBL, 2006; *Jerome's Commentary on Daniel* (ford. G. L. Archer), Eugene: Wipf and Stock, 2009; SCHMIDT, T. C., *Hippolytus of Rome: Commentary on Daniel*. North Charleston: CreateSpace, 2010.

² THOMPSON, Henry O., *The Book of Daniel: An Annotated Bibliography*. New York: Garland, 1993.

³ Lásd pl. GEISSEN, Angelo, *Der Septuaginta-Text des Buches Daniel, Kap. 5-12, zusammen mit Susanna, Bel et Draco: nach dem Kölner Teil des Papyrus 967*. Bonn: Habelt, 1968; idem, *Der Septuaginta-Text des Buches Daniel: Kap. 3-4*. Bonn: Habelt, 1968; HAMM, Winfried, *Der Septuaginta-Text des Buches Daniel, Kap. 1-4: nach dem Kölner Teil des Papyrus 967*. Bonn: Habelt, 1969; KOCH, Klaus, *Deuterokanonische Zusätze zum Danielbuch: Entstehung und Textgeschichte*. Kevelaer: Butzon & Bercker, 1987; ALBERTZ, Rainer, *Der Gott des Daniel: Untersuchungen zu Daniel 4-6 in der Septuagintafassung sowie zu Komposition und Theologie des aramäischen Danielbuches*. Stuttgart: KBW, 1988; TAYLOR, Richard A., *The Peshitta of Daniel*. Leiden: Brill, 1994; MEADOWCROFT, Tim J., *Aramaic Daniel and Greek Daniel: A Literary Comparison*. Sheffield: Academic, 1995; ULRICH, Eugene, *Qumran Cave 4.XI: Psalms to Chronicles*. Oxford: OUP, 2000.

⁴ PL. COLLINS, John J., *Daniel: A Commentary on the Book of Daniel*. Philadelphia: Fortress 1993; KOCH, Klaus, *Daniel 1-4*. Neukirchen: Neukirchener Verlag, 2005.

⁵ PL. VAN DER WOUDE, Adam S. (szerk.), *The Book of Daniel in the Light of New Findings*. Leuven: Peeters, 1993; COLLINS, John J. – FLINT, Peter W. (szerk.), *The Book of Daniel: Composition and Reception*. Leiden: Brill, 2002.

⁶ Ehhez lásd DiTOMMASO, Lorenzo, *The Book of Daniel and the Apocryphal Daniel Literature*. Leiden: Brill, 2005.

követő vita anyagát is beépítették elkészült cikkeikbe. A szerkesztő ez úton mond köszönetet Fröhlich Ida professzor asszonynak a publikálás lehetőségének biztosításáért, valamint Esztári Rékának és Vér Ádámnak a szerkesztés különböző szakaszaiban nyújtott értékes segítségükért.

Halle (Saale), 2016. március 30.

Xeravits Géza